Yükseköğretimde Kontenjan Balonu

Erhan Erkut

17 Ocak 2019

Hızla artan arz

Ülkemizde yükseköğretime ulaşım son yıllarda epey kolaylaşmıştır. 1970 yılında ülkede sadece 12 üniversite var iken, günümüzde üniversite sayısı (2016 yılında kapatılmış olan 16 üniversiteye rağmen) tam 203'e çıkmıştır. Benim üniversiteden mezun olduğum yıl olan 1980'de sınava giren 467,000 öğrencinin sadece 42,000'i (yani %9) üniversiteye girebiliyorken, 30 sene sonra (yani 2010 yılında) sınava giren 1,588,000 öğrencinin 874,000'i (yani %55) girebilmiştir. 30 yılda yükseköğretimde kapasite 20 misline çıkmış olmakla birlikte, kalitenin bu artışa ayak uydurduğunu söylemek mümkün değildir.

Arzdaki artışın iki temel nedeni 1985'den bu yana kurulmuş olan 73 vakıf üniversitesi ile devletin "her şehre bir üniversite" politikası olmuştur. Üniversite sayısının artışında rekor kırılan yıllar 23 üniversite ile 1992, 22 üniversite ile 2007 ve 21 üniversite ile 2018 yılları olmuştur. Üniversite açılışı yönünden en bereketli zaman aralığı ise toplamda (8 tanesi 2016'da kapatılan) tam 80 yeni üniversitenin açıldığı 2006-2010 aralığı olmuştur. 2005 itibarı ile toplam 77 üniversitemiz varken, bu üniversitelerin doktora programları ile yeni öğretim üyesi üretebilme kapasitesi kat be kat aşılarak sadece 5 sene içinde üniversite sayısı iki mislinden fazlasına çıkarılmıştır. Öğretim üyesi arzının çok ötesindeki bu artışın temel nedeni ise maalesef akademik veya ekonomik olmaktan çok siyasi olmuştur.

Azalan talep

Üniversitelerin lisans programlarındaki arz her yıl artarken, talep son yıllarda bariz bir şekilde azalmaya başlamış ve doluluk oranları devlette 2015 yılında %99'dan 2018 yılında %85'e, vakıflarda ise 2015 yılında %91'den 2018 yılında %73'e düşmüştür. Toplam doluluk oranının sadece 3 yıl içinde 15 puan birden (%96'dan %81'e) düşmesi yükseköğretim talebinde ciddi bir değişimin yaşandığını gösteriyor.

Lisans Programları	2015	2016	2017	2018
Devlet	99%	96%	93%	**85%**
Vakıf	91%	91%	81%	**73%**
K.K.T.C.	57%	67%	54%	45%
Diğer Ülkeler	45%	54%	43%	41%
Toplam	**96%**	**94%**	**89%**	**81%**

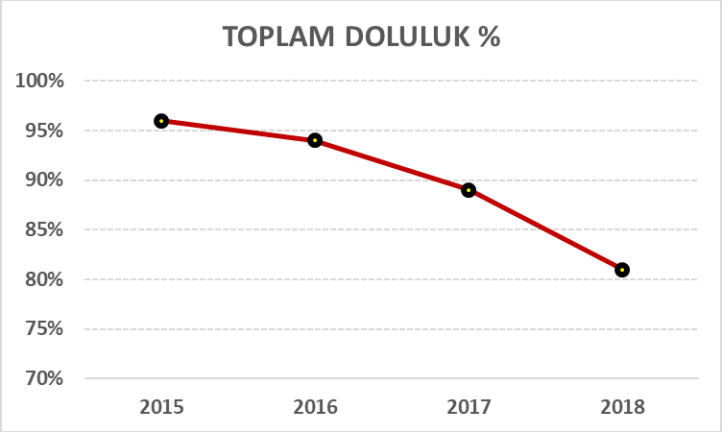

Talep neden geriledi?

1. Ülkede üniversite kapasite arzı doygunluğa ulaştı. 2018 yılında (açıköğretim ve uzaktan öğretim dahil) toplam kontenjan 1 Milyonun üzerinde idi.
2. Kapasite planlaması iyi yapılmıyor. Kontenjanlar ekonominin gelecekte yaratacağı olası talep yerine geçmişteki aday talebine göre belirleniyor.
3. Adaylar tercih yaparken maalesef miyopik davranıyor ve sadece günümüzün şartlarını düşünüyorlar. Bu nedenle ekonomiye bağlı olarak (2018'de inşaat mühendisliği ve mimarlıkta görüldüğü gibi) bazı alanların popülaritesi hızla düşebiliyor.
4. 2018'de hem birçok puan türü birleştirildi hem de farklı gruplardaki adayların sıralamaları birleştirildi. Bunun sonucu olarak geçen seneki taban puan sıralamaları anlamsızlaştı. Birçok aday tercih hataları yaparak yerleşebilecekleri programları tercihlerine dahil etmediler.
5. Puan türlerindeki sıralamaların birleştirilmesi barajları da etkiledi. Özellikle, araya giren sayısalcıların çokluğu nedeniyle Hukuk barajı geçmiş yıllara göre yüksek kaldı.
6. Oldukça ciddi bir ekonomik krize girmiş bulunuyoruz. Önünü göremeyen aileler üniversiteye gitme kararını öteleddiler ve tüm üniversitelerin talebi azaldı.
7. Adaylar "iş garantili" programların peşinde. Örneğin 2018'de psikoloji ve siyaset bilimindeki talebin azalmasının yanında sağlık bilimlerindeki talebin güçlü kalmış olmasının temel nedeni bu.
8. Ülkedeki siyasi ve ekonomik gidişten memnun olmayan birçok aile çocuklarını geçmiş yıllara kıyasla daha yüksek bir oranda yurt dışındaki üniversitelere gönderdi.
9. Öğrenciler üniversitenin her derde deva olmadığını fark ettiler ve "herhangi" bir programa girmeyi reddediyorlar. Üniversiteler öğrencilerin ve iş dünyasının beklentisine cevap veremiyorlar ve toplum bunun yavaş yavaş farkına varıyor. Üniversiteler hala geçen yüzyıldaki gibi içerik odaklı eğitim veriyorlar ve öğrencilerin 21. yüzyıl yetkinliklerini geliştirmek için gerekeni yapmıyorlar. Bunun yanında müfredatlarda gereken değişiklikler de gereken hızla yapılmıyor ve birçok programın müfredatı gelecek yerine geçmişe mezun yetiştirmeye yönelik.

Bu arz-talep dengesinin bozulmasının maalesef önemli bir olumsuz sonucu var: Karşılığını bulamayan arz, gelecek için gereken insan gücünü yetiştirmede milli servetin israfı demektir.

Gelecekteki talep

Ülkemizde yükseköğretimin gelecekteki talebini öngörebilmek için demografik değişime bakmak gerekir. Nüfusumuzun dağılımını etkileyen iki önemli faktör var: yaşam beklentisi ve doğum oranı. Bu faktörlerde geçtiğimiz 50 yıl içinde ilginç bir değişim oldu ve bunun sonucu olarak da benzersiz bir süreç yaşıyoruz.

- 1960'da 45.6 yıl olan yaşam beklentisi 2016'da 75.8 yıla çıktı
- 1960'da kadın başına 6.37 olan doğum sayısı, 2016'da 2.05'e indi

Bu iki faktör son 50 yılda hem nüfusumuzun artmasına hem de nüfus yapısının değişmesine yol açtı. Nüfusumuz son 50 yılda 33 Milyondan 81 Milyona çıkarken, 1968'de 2.5 Milyon olan 20-24 yaş aralığındaki nüfus ise 2018'de 6.5 Milyona çıktı. Görüldüğü gibi üniversite kontenjanlarındaki artış, genç nüfus artışının çok üzerinde gerçekleşti ve yükseköğretime ulaşım artık ülkemizde sorun olmaktan çıktı. Bunu ülkenin gelişimi için önemli ve olumlu bir adım olarak değerlendirebiliriz.

Önümüzdeki 50 yıl içinde nüfusumuz nasıl değişecek? Uzamaya devam eden ömür nedeniyle nüfusumuzun 2068 yılında 96 Milyona çıkması bekleniyor. Öte yandan düşen doğum oranı nedeniyle, genç nüfusta ciddi bir azalma söz konusu. 20-24 yaş aralığındaki nüfus önümüzdeki 50 yılda 6.5 Milyondan 5.2 Milyona düşecek. Yani üniversite çağındaki nüfusumuz %20 azalacak!

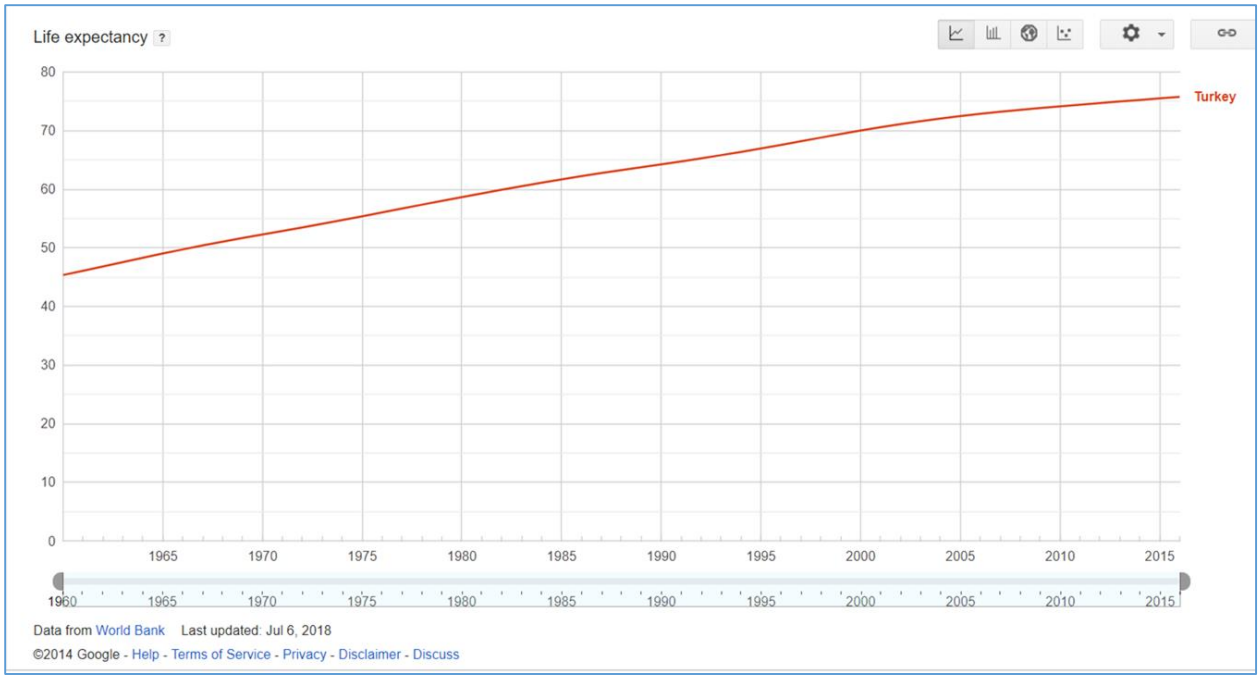

Şekil 1: Türkiye'de yaşam beklentisi (1960'da 45.6 yıl, 2016'da 75.8 yıl)

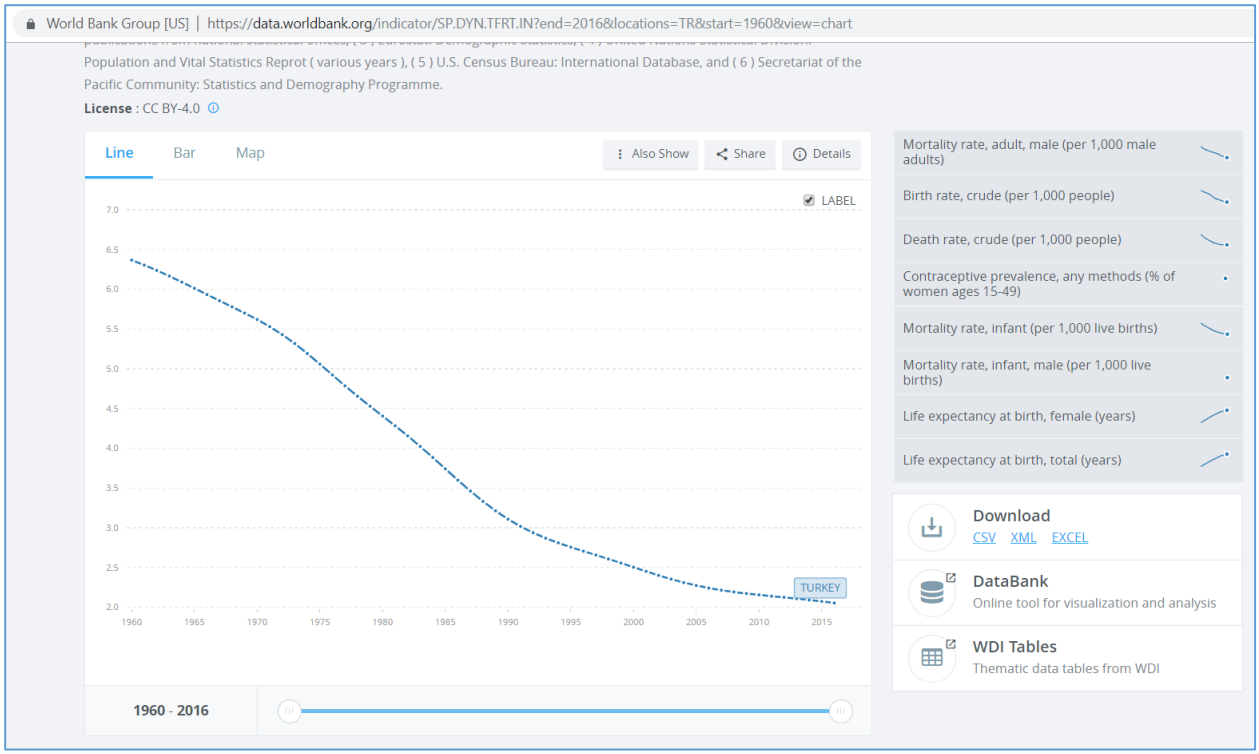

Şekil 2: Türkiye doğurganlık oranı, 1960 (6.37 doğum/kadın) - 2016 (2.05 doğum/kadın)

Geçtiğimiz 50 yılı kapasite artırma çabaları ile geçiren üniversite sistemimizi yeni ve alışık olmadığımız bir dönem bekliyor: Talebin azalmaya başladığı bir dönem. Şu anda ülkedeki üniversite talebinin en yüksek olduğu dönemdeyiz hatta bu dönemi geride bırakmış bile olabiliriz. Yıllardır yaşam biçimi olarak sürekli kapasite artırmayı bellemiş olan bir ekosistemin bu değişime ayak uydurma çabalarını izlemek ilginç olacak. Her organizmanın temel dürtüsü büyümektir. Fakat artık yükseköğretimimizin sistemik bir şekilde küçülmeyi öğrenmesi gerekiyor. Yurt dışından getirilecek öğrenciler ile sistemdeki küçülme geciktirilebilir, fakat yukarıda bahsettiğimiz demografik deprem er veya geç dünyanın tüm ülkelerini etki altına alacağından dünyanın yükseköğretim talebi zaman içinde azalacak.

Özetle, hem bu bölümde hem de bir önceki bölümdeki argümanlar nedeniyle, 2019 yılında üniversite kontenjanlarında küçülmeye gidilmesi gerektiğini düşünüyorum. Kontenjan fazlalığının en sorunlu olduğunu düşündüğüm 3 fakülteyi detaylandırmak istiyorum: Eğitim, Hukuk ve İİBF.

Eğitim

Yükseköğretimde planlamanın yapılmadığına ya da kötü yapıldığına en güzel örnek eğitim fakülteleri olabilir. Bu sektörde hem arzı (eğitim fakültelerinden çıkan öğretmen sayısı) hem de talebi (okullardaki öğretmen ihtiyacı) devletin kontrol ettiğini düşünürsek, planlamanın zor olmadığı sonucuna varabiliriz: Kaç öğretmene ihtiyacınız var ise o kadar öğretmen yetiştirirsiniz ve mezun olan öğretmenleri okullarınızda işe alırsınız. Ülkemizdeki durum ise (kabaca) şöyle:

- Örgün eğitim kurumlarında görev yapan toplam öğretmen sayısı: 994,000 (https://www.egitimajansi.com/haber/turkiyedeki-ogretmen-sayilari-haberi-55305h.html)
- Atanma bekleyen öğretmen adayı sayısı: 440,000 (https://www.ogretmenlersitesi.com/atanamayan-ogretmen-sayisi-kac/43936/)
- Öğretmen açığı sayısı: 131,000 (https://www.ogretmenlersitesi.com/131-bin-ogretmen-acigi-brans-brans-ihtiyac-sayilari-aciklandi/48796/)
- 90 eğitim fakültesinin 2018 yılındaki toplam kontenjanı: 44,000
- 2017 yılında emekli olan öğretmen sayısı: 13,000

Bu verilere dayanarak şu saptamaları yapabiliriz:

- MEB bütçesi kısıtlı olmasa ve öğretmen açığının tümünü hemen kapatmak mümkün olsa bile, atama bekleyen öğretmen sayısı 309,000 (yani 440,000 – 131,000) olacak.
- Yılda 13,000 yerine 30,000 öğretmen emekli olsa (veya istifa etse) bile, atama bekleyen öğretmenlerin tümünün atanabilmesi için 10 yıl geçmesi gerekecek.
- Bu 10 yıl içinde mezun olacak öğretmen adayları ile yine 440,000 atanamayan öğretmen ortaya çıkacak.

(Bu hesaplara fen-edebiyat, ilahiyat, insan ve toplum bilimleri gibi eğitim fakültesi dışındaki fakültelerden mezun olup da öğretmen olabilecek adaylar dahil edilmedi.)

Daha gerçekçi bir hesaba göre ise, MEB yılda 20,000 öğretmen atamaya devam edecek ve atanamayan öğretmen sayısı her yıl en az 20,000 artacak. Eğer MEB yılda 20,000 öğretmen atamayı planlıyor ise, eğitim fakültelerinin toplam kontenjanının da 20,000'den pek fazla olmaması gerekir.

Peki acaba önümüzdeki yıllarda öğretmen ihtiyacı artacak mıdır? Tam tersine! Nüfus tahminlerine bakılırsa, 0-4 yaş grubundaki nüfus (yani ilkokula başlayacak öğrenci adayları) 2018 yılında 6.5 Milyon ile tepe noktasına ulaşmış olup, bundan sonra sürekli azalacaktır. 2018-28 arasında %10 azalacak olan talep önümüzdeki 50 yılda toplam %30 azalacaktır!

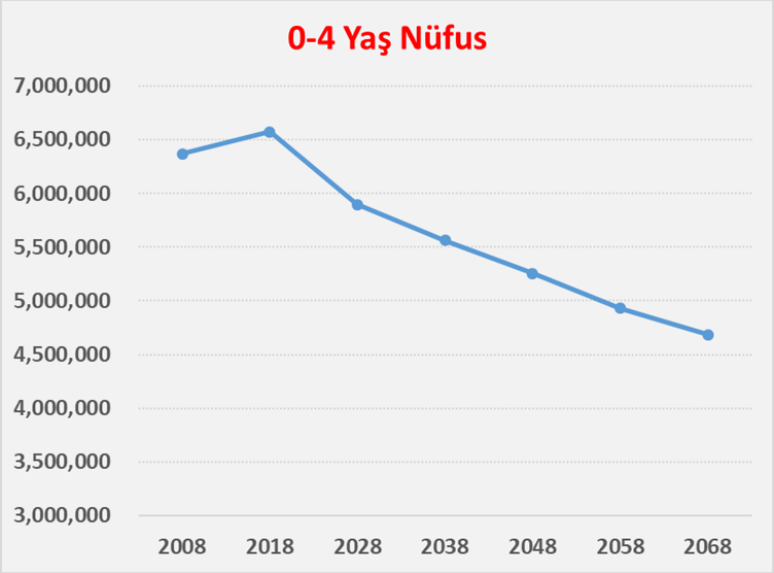

Özetle, elimizde ciddi bir öğretmen fazlası varken, her yıl ihtiyacımızdan çok daha fazlasını mezun edip öğretmen fazlasını artırıyoruz ve üstüne üstlük bütün bunları küçülen bir talep karşısında yapıyoruz. Ya bu sektörde hiç planlama yapmıyoruz ya da çok kötü bir planlama örneği veriyoruz.

Şu anki kontenjanlar ile her yıl öğretmen olmak isteyen on binlerce gencimiz yanlış yönlendiriliyor, giremeyeceği bir mesleğe hazırlanıyor, potansiyelleri heba oluyor ve hayalleri yıkılıyor. Bu ekonomimiz için ciddi bir darbedir. Kanımca eğitim fakülteleri kontenjanlarının derhal radikal bir şekilde aşağıya çekilmesi gerekmektedir. Eğitim fakültelerinin çağın ihtiyaçlarına uygun öğretmen yetiştiremediğini de düşünürsek (öğretmenlerimiz ne İngilizce biliyor ne de teknoloji okur-yazarı), ülkedeki eğitim fakültesi sayısını radikal bir şekilde azaltmanın zamanı gelmiş de geçmiştir.

Eğitim fakültelerinin 3 gruba ayrılması gerekir: 1) En iyiler, 2) Ortadakiler, 3) En az iyiler. Bu sınıflandırmayı yaparken mezunların KPSS sınav sonuçlarına ve öğretim üyelerinin akademik çıktılarına bakılabilir. Önerim:

1) En iyi 25 kadar fakülte lisans eğitiminden çıkmalı, araştırmaya yönelmeli ve alanlarında (matematik, fen, sosyal vs.) lisans eğitimi almış olan mezunlara yüksek lisans eğitimi vererek kalifiye ortaokul ve lise öğretmeni yetiştirmelidir. Alan öğretmenleri için alanlarında lisans ve eğitimde yüksek lisans şart olmalıdır.
2) Ortadaki 25 kadar fakülte sadece lisans eğitimine odaklanmalı ve sadece okul öncesi ve sınıf öğretmeni yetiştirmelidir.
3) En az iyi olan fakülteler kapatılmalı, öğretim üyeleri diğer fakültelere yönlendirilmelidir.

Bu radikal çözüm ile hem sayı (talep kadar öğretmen yetiştirmek) hem de (azalan öğrenci /öğretim üyesi oranı sayesinde) kalite problemini çözmek mümkün olabilir ve gereksiz yere yükselmiş olan eğitim fakültelerinin toplam maliyeti de uzun vadede olması gerektiği seviyeye indirilebilir. Tüm bunlardan bağımsız olarak gelecekte mezun olacak öğretmen adaylarının mesleklerinde başarılı olabilmeleri için iyi İngilizce bilmeleri, teknoloji okuryazarı olmaları ve en az bir yıl öğretmenlik stajı yapmaları gereklidir.

Hukuk

Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesini kurduğum yıl ülkedeki hukuk kontenjanını dikkatle incelemiştim. O günden bu güne hukuk kontenjanları su şekilde değişti.

	Devlet	Vakıf	Toplam
2010-11	5,930	2,780	8,710
2017-18	10,731	5,689	16,420
Artış	*%81*	*%104*	*%89*

Sadece 7 yıl içinde toplam kontenjan neredeyse ikiye katlandı ve yılda 16,000'i geçti. Bu süre içinde hukuk fakültesi öğretim üyesi sayısının ikiye katlanmadığını ve ülkede şu anda ciddi bir hukuk fakültesi öğretim üyesi açığı olduğunu sektördeki herkes biliyor. Görünen o ki, Türkiye hukuk eğitiminde bir inovasyona imza atmış: Öğretim üyesi sayısını artırmadan öğrenci sayısını artırma!

Bu kontenjan artışının temel nedeni hukuk mezunlarının iş garantisi olduğu varsayımıdır. Peki bu varsayım doğru mu? Dünyada kişi başına en çok hukuk mezunu düşen ülkelerden birisi olan ABD'de son yıllarda hukuk mezunları arasında işsizlik oranı (%11) ülkenin işsizlik oranının iki misline yükselmiştir. Anlaşılan belirli bir seviyeden sonra hukuk mezunu sayısında doyuma ulaşılmaktadır. Türkiye de bu noktaya yaklaşmış olabilir. 2015 yılında yayınlanan bir söyleşide, İstanbul Barosu Başkanı Doç. Dr. Ümit Kocasakal işsiz avukat sayısının hızla arttığını ve bazı avukatların asgari ücretle çalıştırıldığını söyledi (https://www.haberturk.com/gundem/haber/1036367-hukuk-fakultesi-enflasyonu).

Hukuk fakültesi mezunları birçok işte çalışabilirler. Fakülte mezunlarına en yakın meslekler ise avukat, hakim, savcı ve noterdir. Bu 4 grup içinde açık ara ile en büyüğü avukatlardır (106,500 avukat, 16,000 hakim/savcı, 1,800 noter). Aşağıda, bazı ülkelerde kaç kişiye bir avukat düştüğünü göreceksiniz (https://www.clements.com/sites/default/files/resources/The-Most-Litigious-Countries-in-the-World.pdf):

- ABD: 300 kişiye 1 avukat
- İngiltere: 401
- İtalya: 488
- Almanya: 593
- İsvicre: 873
- Fransa: 1,403

Türkiye'de 2017 sonu itibari ile 106,500 civarında avukat bulunduğundan her 800 kişiye 1 avukat düşer (İstanbul 400 kişiye 1 avukat ile birçok Avrupa ülkesini geride bıraktı). Yılda 16,000 hukuk mezunu verildiğine göre, sadece 8 yıl içinde ülkedeki avukat sayısı ikiye katlanacak ve kişi başına düşen avukat sayısında Avrupa'daki ülkelerin çoğunu geride bırakacağız. Şu anda bile bazı hukuk mezunlarının işsiz olduğunu veya asgari ücret ile çalışmak zorunda olduğunu düşünürsek, avukat sayısının ikiye katlanmasının ülke için iyi bir istihdam planı olduğunu iddia etmek zor olur.

Yılda 8,000 hukuk mezunu vermek için kurgulanmış bir eğitim sisteminden 16,000 mezun çıkarmaya çalıştığınızda, kaçınılmaz olarak sınıflar büyümekte ve eğitimin kalitesi düşmektedir. Şu anda ülkemizdeki birçok hukuk fakültesinde sınıflar çok kalabalıktır, kürsüden öğretme sistemi kullanılmaktadır; devam zorunluluğu, yabancı dil eğitimi, tartışma, araştırma ve pratik yoktur. Özetle ülkedeki birçok hukuk fakültesinde verilen örgün eğitim aslında açıköğretimin özelliklerine sahiptir.

2005 yılında "Hukukta Probleme Dayalı Öğrenim" yazısında Prof. Dr. Hakan Pekcanitez şu saptamaları yapmıştır (https://www.hukuki.net/showthread.php?3573-Hukukta-Probleme-Dayali-ogrenim):

> *Mezun olan öğrencilere baktığınızda*
> ** Öğrencilerinin yüzde altmışının derse devam etmeden mezun olduğunu,*
> ** Yüzde sekseninin hiç soru sormadığını,*
> ** Yüzde seksenden fazlasının hiç araştırma yapmak için kütüphaneye girmediğini,*
> ** Yüzde yetmişinin hiç tartışmadan mezun olduğunu,*
> ** Sadece sene sonunda çalışarak başarılı olduğunu,*
> *tüm fakültelerde görmek mümkün. Bu sorunların dışında yeni bazı hukuk fakülteleri ile bazı vakıf hukuk fakültelerinde o dersin uzmanı olmayan öğretim elemanlarının ders vermelerini de eklersek, mevcut hukuk öğretiminin*
> *• tek taraflı bilgi aktarmaya ve ezbere dayanan bir sistem olduğu,*
> *• soru sormaktan görüşlerini açıklamaktan korkan, tartışmayan, sadece kendisine aktarılan bilgileri sorgulamadan öğrenmeye çalışan,*
> *• eleştirisel bakışı olmayan, muhakeme yapmayan, öğrendiği bilgiyi mantıksal sonuçlarla özümsemeyen,*
> *• araştırmayan, kütüphanede araştırma yapmamış olan ve en önemlisi araştırma yapmayı bilmeyen, analitik ve bilimsel araştırma yöntemlerini bilmeyen öğrenciler yetişmektedir.*

Bu saptamaların yapıldığı yıldan bu yana toplam hukuk kontenjanının iki mislinden fazla arttığına göre, sözü geçen sorunların büyüyerek devam ettiği sonucunu çıkarabiliriz. Hukuk fakültelerini çağdışı eğitim şartlarından kurtarmak için gereksiz şişirilmiş kontenjanlarını radikal olarak aşağıya çekmek gereklidir.

Hukuk fakültelerindeki kontenjanlar için önerilerim:

1) **Büyük devlet üniversitelerindeki devasa kontenjanlar aşağıya çekilmelidir.** Örneğin 2014'de İstanbul Üniversitesi'ne gündüz eğitimi için 820, ikinci öğretim için ise 410 olmak üzere toplam 1230 öğrenci alınmıştır. 2018'de doğru bir adım ile bu toplam 944'e düşürülmüş olmakla birlikte, bu büyüklükte bir sınıf ile çağdaş hukuk eğitimi verilmesi hala mümkün değildir. Benzeri şekilde 2018 yılında Marmara'ya 759, Ankara'ya ise 615 öğrenci alınmıştır (Bu rakamlara okul birincisi kontenjanları dahildir).

2) **Asgari kadroya sahip olmayan fakültelere kontenjan verilmemelidir.** Hukuk fakültesi dekanları, çağdaş hukuk eğitimi için gereken asgari tam zamanlı kadronun 16 öğretim üyesi olduğunu belirtmektedirler. 2018 kılavuzuna göre, 67 hukuk fakültesinde toplam 1323 öğretim üyesi bulunmakla birlikte (ortalama 19.75), tam 33 fakültedeki öğretim üyesi sayısı 16'nın altındadır. Aşağıdaki tabloda, kılavuza göre toplam öğretim üyesi sayısı 10'un bile altında olan 9 üniversite bulunmaktadır (Not: Kılavuz bilgisi eski olabilir. Örneğin tabloda 3 öğretim üyesi görünen Ondokuz Mayıs'ın sitesinde 1 Prof, 1 Doçent, 5 Dr. Olmak üzere 7 öğretim üyesi bulunmaktadır). Bu tablodan görüleceği gibi, bırakın 16'yı, hukuk fakültesi açmak ve öğrenci almak için gereken asgari şart olan 8 öğretim üyesine bile sahip olmayan üniversiteler vardır! 8 öğretim üyesine sahip olan üniversitelerin ikisinde hiç Profesör veya Doçent bulunmamakta, 205 kontenjan verilen büyük bir üniversitede ise sadece 1 Doçent ve 8 Dr. Öğretim üyesi bulunmaktadır.

Üniversite	Toplam Kontenjan	Prof	Doc	DR.ÖĞR.	TOP. ÖĞR.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ	**205**	1	1	7	**9**
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ (KONYA)	**205**		1	8	**9**
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ (ADANA)	**225**	1	2	5	**8**
İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ	**62**			8	**8**
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ	**103**			8	**8**
KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ (KONYA)	**180**	1		7	**8**
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ (AFYONKARAHİSAR)	**144**	1		6	**7**
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ (DENİZLİ)	**82**	1	1	5	**7**
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ (SAMSUN)	**103**	1		2	**3**

3) **Fakülte kontenjanı, öğretim üyesi sayısının 10 mislinden yüksek olmamalıdır.** (https://www.americanbar.org/content/dam/aba/publications/misc/legal_education/Standards/2013_2014_standards_chapter4.authcheckdam.pdf) Amerikan Barolar Birliği öğrenci/öğretim üyesi standardı olarak 20 ve altını önermekte, 30'un üzerini ise standartların çiğnenmesi olarak kabul etmektedir. Avrupa'da hukuk eğitiminde kabul gören öğrenci/öğretim üyesi standardı ise 25'dir. Ülkemizdeki hukuk fakültelerinin dekanları ise ülkemiz için daha gerçekçi bir hedef olarak 30'u önermişlerdir. Bu hedefi tutturabilmek için bir fakültenin her yıl aldığı öğrenci sayısının öğretim üyesi sayısının 7.5 (yani 30/4) mislini geçmemesi gerekir. Bu hedefi bir yılda tutturmanın gerçekçi olmadığını teslim etmekle birlikte, bir fakültenin kontenjanının öğretim üyesi sayısının 10 mislinden daha az olması gerektiğini düşünüyorum. Bu standarda göre 2018'de 67 fakültenin 43 tanesine alınması gerekenden fazla öğrenci alınmıştır. Bu standardın uygulanması durumunda, ülkedeki toplam hukuk kontenjanında 3,000 civarında bir azalma olacak ve birçok fakülte rahatlayacaktır. 2018'de kontenjanın öğretim üyesine oranının 15'ten yüksek olduğu hukuk fakülteleri aşağıdadır. Görüldüğü gibi bazı fakültelere dünya standartlarının çok altında olacak şekilde öğrenci alınmaktadır. Örneğin Selçuk Üniversitesi'ne her yıl 534 öğrenci alınırsa, fakültedeki toplam öğrenci sayısı 2,000'i geçer, 30 olması gereken öğrenci/öğretim üyesi oranı ise 125'in üzerine çıkar.

Üniversite	Toplam Kontenjan	P.DR.	D.DR.	DR.ÖĞR.	TOP. ÖĞR.	Kont/Hoca
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ	**308**	3	4	13	**20**	15.4
İSTANBUL ŞEHİR ÜNİVERSİTESİ	**200**	6	2	4	**12**	16.7
YALOVA ÜNİVERSİTESİ	**205**	1	3	8	**12**	17.1
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ	**411**	6	1	16	**23**	17.9
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ (MALATYA)	**205**	1	2	8	**11**	18.6
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ	**200**	8	1	1	**10**	20.0
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ (ISPARTA)	**205**	3	1	6	**10**	20.5
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ (AFYONKARAHİSAR)	**144**	1		6	**7**	20.6
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ (GAZİANTEP)	**251**	4	1	7	**12**	20.9
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	**246**	1		10	**11**	22.4
TRABZON ÜNİVERSİTESİ	**246**	1	2	8	**11**	22.4
KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ (KONYA)	**180**	1		7	**8**	22.5
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ	**205**	1	1	7	**9**	22.8
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ (KONYA)	**205**		1	8	**9**	22.8
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ (ADANA)	**225**	1	2	5	**8**	28.1
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ (ERZURUM)	**339**		3	9	**12**	28.3
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ (KONYA)	**534**	3	2	12	**17**	31.4
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ (SAMSUN)	**103**	1		2	**3**	34.3

4) **Hukukta ikinci öğretimden vazgeçilmelidir.** İkinci öğretim hem fakültelerin öğrenci/öğretim üyesi oranlarını olumsuz etkilemekte hem de gerekenden fazla hukuk mezunu üretimine katkıda bulunmaktadır. İstanbul, Marmara, Kırıkkale, Atatürk, Selçuk ve Necmettin Erbakan Üniversitelerinde ikinci öğretimde toplam 1390 kontenjan vardır. Bu 6 okuldan dördünün (Selçuk, Atatürk, Necmettin Erbakan ve Kırıkkale) yukarıdaki tabloda yer aldığı düşünülürse, bu okullardaki öğrencilerin ikinci öğretimin kalkmasından büyük yarar sağlayacakları açıktır.

İİBF

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerinin kontenjanlarında da önemli sorunlar olduğunu gözlemledim. Bu fakültelerin en sorunlu olarak gördüğüm iki bölümünü inceleyeceğim: Siyaset ve İktisat.

Siyaset

Bu alandaki bölümlerin farklı isimleri var: Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler. İsimleri farklı olmakla birlikte bu programların tümü siyaset bilimi programıdır ve aralarındaki ciddi farklar bulunmamaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi, siyaset bilimi bir (sosyal) bilimdir ve doğrudan bir mesleğe götürmez. Siyaset bilimi okuyanlar, akademik kariyer yapabilir, STK'lerde araştırmacı veya yazar olarak görev yapabilir, gazeteci veya memur olabilirler. Kamu Yönetimi programlarının mesleğe götürdüğü düşünülebilir, fakat son yıllarda kamuda İlahiyat mezunlarının tercih edildiğini gözlemliyoruz. Uluslararası İlişkiler programları de Dışişleri Bakanlığı gibi birkaç devlet kurumunda mesleğe götürebilir, fakat bu kurumlardaki çalışan sayıları oldukça küçüktür (örneğin Dışişlerinde 6,500 kişi). Aşağıdaki tabloda 2018 yılı için bu programların toplam kontenjan ve yerleşme sayıları var:

	Kontenjan	Yerlesen	Oran
Devlet - Örgün Öğretim	12,618	10,894	86%
Devlet - İkinci Öğretim	7,065	3,535	50%
Vakıf	5,083	2,108	41%
Devlet - Açıköğretim	6,000	1,312	22%
TOPLAM	**30,766**	**17,849**	**58%**

Görüldüğü gibi bu programların toplam kontenjanı 30,000'in üzerinde ve bu kontenjanın %83.5'u devlet üniversitelerinde. Devlet üniversitelerinin örgün eğitim programları bile dolmamış—doluluk %86. Az bir ücret alınan ikinci öğretimde doluluk %50'ye düşmüş. Vakıflardaki doluluk ise %41. Açıköğretimde bu programlara pek rağbet yok—doluluk %22'de kalmış. Görünen o ki, bu programlar adaylar için artık pek çekici değil.

Bu programların kontenjan ve yerleşme sayılarına zaman içerisinde baktığımızda ortaya ilginç bir resim çıkıyor. 2010 ile 2018 arasında tüm kontenjanlarda önemli artışlar görülüyor: Devlet örgün öğretimde %81, ikinci öğretimde %49, vakıflarda ise %38 artış. Yani bu programlar zaman içerisinde ciddi bir şekilde büyümüşler. 2010-2017 arasında doluluk oranları pek değişiklik göstermemiş; devlet örgün ve ikinci öğretimde programlar neredeyse hep tam dolmuş, vakıflarda ise doluluk %70 ile %90 arasında değişmiş (Belki de bu programların kontenjanlarındaki artışın nedeni, doluluk oranlarının yüksek olması olmuş—yani talep arzı tetiklemiş). Öte yandan açıköğretim programlarına yerleşen sayısı hep azalmış: 2010'da 29,300 iken 2014'de 10,250'ye, 2018'de ise 1,300'e düşmüş. Özetle, 2018'den önce bu programlara ilgi sadece açıköğretimde azalmış. 2018'de ise hem devlet hem de vakıf programlarında ciddi boşluklar ortaya çıkmış.

Zaman içerisinde organik olarak büyümüş olan bu kontenjanların çok ciddi bir şekilde küçülmesi gerektiğini düşünüyorum. Kanımca bu alanda var olan kontenjanın ufak bir bölümü bile yeterli olacaktır. "Hocaları ne yapacağız?" kaygısı ile adaylara hayal satmaya devam etmemeliyiz. Bu programlarda küçülmenin yolları da verilerde bulunuyor.

1) Örgün eğitimde bile kontenjanların dolmadığı programlarda ikinci öğretime gerek yoktur. Siyaset bilimi ve türevlerindeki tüm ikinci öğretim kontenjanları kaldırılmalıdır.

2) Bu programlarda üniversite kontenjanları 60 (yani bir sınıf büyüklüğü) ile sınırlandırılmadır. Bazı programlarda aşırı yüksek kontenjanlar (220 veya 180 gibi) gereksiz sınıf büyüklükleri yaratıp eğitimin kalitesini düşürmektedirler.
3) Kontenjanların öğretim üyesi sayısına oranlı olarak verilmesi gerekir. Bu programlar için de öğretim üyesi başına en fazla 10 kontenjan öneriyorum.

Bu programların ilgi çekici bir özelliği, öğrenci/öğretim üyesi oranlarının çok yüksek oluşlarıdır.

- 52 Uluslararası İlişkiler programının sadece 12 tanesinde kontenjan/hoca sayısı oranı 10'un altındadır. Örneğin kılavuzda Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde sadece 4 Dr. Öğretim Üyesi görülmesine rağmen (bu bilgi üniversitenin sitesinden teyit edilmiştir) kontenjan 206 olmuştur (100 örgün, 100 ikinci öğretim, üçer de okul birincisi). Yani bu bölümdeki öğrenci-hoca oranı 200 civarında olabilir. Önerdiğim formüle göre bu bölüme en fazla 40 kontenjan verilmelidir.
- 50 Kamu Yönetimi programının sadece iki tanesinde kontenjan/hoca oranı 10'un altındadır. Bu oranın 30'un bile üzerinde olduğu üniversiteler aşağıdadır.

ÜNİVERSİTE	Kont.	Prof.	Doc.	Dr.	Toplam	Oran
KÜTAHYA DUMLUPINAR	370	1	4	7	12	30.8
ADIYAMAN	124			4	4	31.0
TOKAT GAZİOSMANPAŞA	206		1	5	6	34.3
SİVAS CUMHURİYET	176	2	2	1	5	35.2
AYDIN ADNAN MENDERES	144			4	4	36.0
GAZİANTEP	113			3	3	37.7
MANİSA CELÂL BAYAR	196	1	3	1	5	39.2
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM	206	1	2	2	5	41.2
BAYBURT	186			4	4	46.5
UŞAK	164		1	2	3	54.7

- Siyaset Bilimi bölümlerinde de durum farklı değildir. Adı "Siyaset Bilimi" ile başlayan 135 bölümün 101'inde kontenjan/hoca oranı 10'un üzerindedir. Örneğin, Kafkas, Sinop ve Yozgat Üniversitelerinin Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde üçer öğretim üyesi görülmesine rağmen bu programların her birinde toplam kontenjan 164 (80 örgün, 80 ikinci öğretim, ikişer de okul birincisi) olmuştur. Bu bölümler dolarsa öğrenci/hoca oranı 200'un üzerinde olur!
- Kontenjan/hoca oranının en yüksek olduğu bölümlerin devlet üniversitelerinde olduğunu gözlemledim. Örneğin siyaset bilimi bölümlerinde bu oranın 20'nin üzerinde olduğu 49 bölümden sadece 6'sı vakıf üniversitelerinde idi. Görünen o ki, YÖK kontenjanları belirlerken devlet üniversitelerine daha fazla yükleniyor. Siyaset biliminde devlet üniversitelerine verilen ortalama kontenjan 124 iken, vakıflara verilen ortalama kontenjan 57. Devletteki kontenjanların vakıflardakilerin seviyesine çekilmesi makul olur.

İktisat

Bu alandaki bölümlerin de farklı isimleri var. Bu çalışmada gözönüne aldığımız bölümler İktisat (genellikle devlet üniversitelerinin kullandığı isim), Ekonomi (genellikle vakıfların kullandığı isim) ve Ekonomi'nin alt dalları olan Çalışma Ekonomisi ile Ekonometri. Mesleki eğitime daha yakın olan Bankacılık, Sigortacılık ve Finans programlarını aşağıdaki özete dahil etmedik. Toplam kontenjanı 10,000'in üzerinde olan programlar arasında doluluk oranı en düşük olan program iktisat.

	Kontenjan	Yerleşen	Oran
Devlet	**22,100**	**11,225**	**50.8%**
Örgün	13,610	8,602	63.2%
İkinci	5,340	2,237	41.9%
Açıköğretim	2,850	303	10.6%
Uzaktan	300	83	27.7%
Vakıf	**1,573**	**950**	**60.4%**
Toplam	**23,673**	**12,175**	**51.4%**

- Programlar hem devlette hem de vakıflarda yarı yarıya boş.
- Devletin ikinci öğretim programları vakıf üniversitelerine kıyasla daha düşük fiyatlı olmasına rağmen, ikinci öğretimdeki doluluk vakıflardaki doluluğun altında kalmış.
- Örgün eğitimde bile %63 doluluğa ancak ulaşabilen bir programda ikinci öğretim programlarının açılması pek mantıklı görünmüyor. 37 üniversitede var olan İkinci öğretim programları sadece Ege, Osmangazi, 9 Eylül ve Akdeniz'de dolmuş. Doluluk oranı %10'un bile altında olan okullar ise şöyle: Bandırma, Afyon, Hatay, Uşak, Demirel, Atatürk, Kütahya ve Zonguldak. Bu okulların altısına yerleşen öğrenci sayısı 2 veya 3. Acaba 2 veya 3 öğrenci için gerçekten ikinci öğretim programı çalıştırılacak mı?
- Açıköğretim ve uzaktan öğretimdeki doluluk oranları bu programların popüler olmadığını teyit ediyorlar.

İsmi "İktisat" olan 126 bölümden sadece 50 tanesinin kontenjan/hoca oranı 10 veya altında. Bu oranın 20 veya üzerinde olduğu bölümler aşağıda:

Üniversite	Program	Kontenjan	Prof	Doç	Dr. Öğr	Toplam	Kont/Toplam
DOĞUŞ	İktisat	**60**	1	1	1	**3**	20.0
DİCLE	İktisat	**82**		2	2	**4**	20.5
İZMİR BAKIRÇAY	İktisat	**62**			3	**3**	20.7
KARADENİZ TEKNİK	İktisat	**390**	10	2	6	**18**	21.7
AYDIN ADNAN MENDERES	İktisat	**246**	2	3	6	**11**	22.4
KÜTAHYA DUMLUPINAR	İktisat	**247**	4	1	6	**11**	22.5
FIRAT	İktisat	**113**		2	3	**5**	22.6
MERSİN	İktisat	**164**	2	2	3	**7**	23.4
BURSA ULUDAĞ	İktisat	**359**	5	2	8	**15**	23.9
AYDIN ADNAN MENDERES	İktisat	**124**		2	3	**5**	24.8
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART - Biga	İktisat	**186**	1	1	5	**7**	26.6
SİİRT	İktisat	**82**	1		2	**3**	27.3
YALOVA	İktisat	**82**	2		1	**3**	27.3
MANİSA CELÂL BAYAR	İktisat	**349**	2	3	4	**9**	38.8
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART - SB	İktisat	**124**		1	2	**3**	41.3

İktisat doğrudan istihdam olanakları oldukça kısıtlı olan bir bilim. Ülkenin iktisatçı ihtiyacı şu anki iktisat kontenjanından epey daha az. Adayların da bunu farkedip şişirilmiş kontenjanları boş bıraktığını görüyoruz. 2010 yılında adı "İktisat" olan bölümlere (açıköğretim ve uzaktan öğretim dahil) yerleşen toplam öğrenci sayısı 18,750 iken, 2018 yılında bu sayı 8,241'e inmiş—talebin yarısından fazlası

buharlaşmış. Adı "Çalışma Ekonomisi" olan bölümlere yerleşen öğrenci sayısı ise aynı dönemde 6,039'dan 2,246'ya düşmüş—talep neredeyse üçte birine düşmüş.

Bu bölümlerdeki kontenjanların da ciddi olarak aşağıya çekilmeleri gerekir. Bu bölümler için önerilerim siyaset bölümleri ile aynı:

1) Örgün eğitimde bile kontenjanların dolmadığı programlarda ikinci öğretime gerek yoktur. İktisat ve benzeri tüm ikinci öğretim kontenjanları kaldırılmalıdır.
2) Bu programlarda üniversite kontenjanları 60 (yani bir sınıf büyüklüğü) ile sınırlandırılmadır. Tam 42 üniversitenin iktisat kontenjanı 120'nin üzerindedir—hatta kontenjanı 300'un üzerinde olan 5 üniversite vardır. Aşırı yüksek kontenjanlar gereksiz sınıf büyüklükleri yaratıp eğitimin kalitesini düşürmektedirler.
3) Kontenjanların öğretim üyesi sayısına oranlı olarak verilmesi gerekir. Bu programlar için de öğretim üyesi başına en fazla 10 kontenjan öneriyorum.

Kontenjan sorunlarının kesinlikle bu yazıda odaklandığım bölümler ile kısıtlı olduğunu düşünmemekle birlkte, bu yazıda en sorunlu gördüğüm büyük kontenjanlı bölümlere eğildim. Eğitimde 44,000, Hukukta 16,000, Siyasette 30,000 ve İktisatta 24,000 kontenjan aşırıdır. Şişirilmiş kontenjanlar üniversitelerdeki öğrenci/hoca oranlarını kaliteli eğitimin gerektirdiği sayıların çok yukarısına çıkarmaktadır. Öğretim üyelerini aşırı ders yükü ile boğmakta ve araştırma çıktılarını olumsuz etkilemektedir. İstihdam amacı ile üniversiteye gelen öğrenciye ancak bir hayal sunabilmekte ve ülkeye ancak düşük vasıflı mezunlar katabilmektedir. Bunların yanında, boş kalan kontenjanlar net bir milli servet israfıdır. Sonuçta, ortaya çıkan resimde herkes (öğrenciler, öğretim üyeleri, işverenler ve ülke) kaybetmektedir.

Kontenjanlardaki halihazırdaki şişkinliğin sebep olduğu kontenjan açıklarının ülkedeki demografik değişim ile zaman içinde daha da büyüyeceğini düşünüyorum ve sektördeki herkesi demografinin dikte ettiği küçülmeye hazırlanmaya davet ediyorum.

Amacın üniversiteye alınan öğrenci sayısını en yukarıya çıkarmak değil, girenlere kaliteli eğitim verip onları geleceğe hazırlamak olduğunu göz önünde tutarak sistemin revize edilmesi gereklidir. Dünyadaki değişimlerin dikkatlice değerlendirilip, üniversitelerdeki programların gençlerimizi ve ülkeyi geleceğe hazırlayacak şekilde yeniden yapılandırılması gereklidir—30 sene öncesinin programları ile 30 sene sonrasını kurgulayamayız . 21. yüzyılda eğitimin amacının öğrencilere içerik yüklemek değil onların beceri ve yetkinliklerini besleyip, onları hızla değişen dünyaya adaptasyona hazırlamak olduğunu içselleştirmek gereklidir. Fakat kaygım gereken değişikliklerin kısa vadede yapılmayacağı yönündedir. Yükseköğretimi yönetenlerin öğrenci sayılarını bir başarı ölçütü gibi görme yanılgısı içinde olduklarını düşünüyorum. Üniversitelere bütçeler ve kadrolar da öğrenci ve program sayısına göre dağıtıldığına göre, üniversite yöneticileri de ciddi bir küçülme istemeyebilirler. Öğretim üyeleri ek gelirden mahrum kalmamak için ikinci öğretimden vazgeçmek istemeyebilirler. Aday öğrenciler de üniversiteye girmenin daha zor olacağı bir sistemi istemeyeceklerdir. Özetle, o muhteşem ataletin bu çarpık sistemin -belki birkaç kozmetik değişiklik ile ama temelde- tüm çarpıklığı ile devam etmesini sağlayacağından korkuyorum. Üniversitelerin evrilme kapasitesini çok düşük görüyorum. Benden uyarması. Umarım yanılırım.

Erhan Erkut, 17 Ocak 2019